

VYSOKÁ ŠKOLA KREATIVNÍ KOMUNIKACE

Ateliér fotografie a audiovize

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Akční umění a Lomografie

2021

Claudie Nováková

VYSOKÁ ŠKOLA KREATIVNÍ KOMUNIKACE

Katedra vizuální tvorby

Vizuální a literární umění

Ateliér fotografie a audiovize

Bakalářská práce

Teoretická část:

Akční umění a Lomografie

Praktická část:

Digitální lomografie

Autor: Claudie Nováková

Vedoucí práce: Dipl. Des. Libor Korman

Místo a rok odevzdání: Praha, 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité prameny a literaturu, ze kterých jsem čerpala. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely studia a výzkumu.

V Praze dne.....

Podpis autora:

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala svému vedoucímu bakalářské práce panu Dipl. Des. Liborovi Kormanovi za jeho odborné vedení, užitečné a cenné rady. Jsem mu vděčná za trpělivost a laskavý přístup během celého procesu vzniku této práce.

Další poděkování patří mé blízké kamarádce BcA. Isabel Magdić za její přátelskou podporu a vždy připravenou pomocnou ruku.

Abstrakt

V této bakalářské práci se důkladně zabírám historickým vývojem akčního umění skrze futurismus, dadaismus, surrealismus, abstraktní expresionismus a konceptuální umění. V předposlední části se více věnuji vývoji české tvorby akčního umění. V poslední části zkoumám moderní fotografickou techniku lomografie.

Klíčová slova

Akční umění, happening, performance, fotografie, lomografie

Abstract

In this bachelor's thesis I thoroughly deal with the historical development of Action Art, through Futurism, Dadaism, Surrealism, Abstract Expressionism and Conceptual Art. In the penultimate part, I focus more on the development of Czech action art. In the last part I examine the modern photographic technique of Lomography.

Keywords

Action art, happening, performance, photography, Lomography

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Akční umění – definice	8
3. Základní formy	8
4. Historický vývoj akčního umění.....	10
4.1. Italský futurismus.....	10
4.2. Hnutí Dada	11
4.3. Surrealismus.....	14
4.4. Divadelní tvorba v Bauhausu	15
4.5. Zásadní události pro vznik akčního umění v USA – Abstraktní expresionismus	16
4.6. Konceptuální umění a vznik happeningů	19
4.7. Body-art	21
4.8. Performance.....	22
4.8. Land-art.....	22
5. Akční umění v Čechách.....	23
6. Lomografie	24
7. Praktická část – Digitální lomografie	25
8. Závěr.....	27
9. Obrazová příloha.....	28
10. Seznam použitých informačních zdrojů	41

1. Úvod

V této bakalářské práci se zaměřuji na vývoj a vliv akčního umění. Zprvce se věnuji historickému procesu vzniku všech atributů akčního umění od futurismu po konec umělecké tvorby v 70. letech. Dále se zaměřuji na historický vznik akčního umění a proud uměleckých forem, které vedly k vytvoření základních pilířů akčního umění, jakou jsou happenings, performance, body-art a land-art. Mou myšlenkou je shrnout celkový proces vzniku, aby byl pochopitelný důvod ke vzniku tohoto málo známého uměleckého směru. Od futuristického experimentálního divadla se dostáváme po divoký večerní kabaretní život dadaistů, který se přesouvá na vrcholnou tvorbu surrealismu a vznikají prvotní happenings, až po konceptuální umění a vznik performance a dalších proudů akčního umění. V druhé části se podrobně zaměřuji na českou scénu akčního umění.

V poslední části se zajímám o fenomén lomografie, což je moderní fotografické hnutí současnosti. Vnímám princip lomografie jako moderní techniku pro akční umění. Lomografie tvoří akci samu o sobě. Chci využít koncept lomografie jako akční umění. V dnešní době jsem ji pojala jako digitální lomografii, kdy technikou lomo tvořím snímky digitálním fotoaparátem.

2. Akční umění – definice

Je náročné napsat přesnou definici akčního umění – umění akce. Najdete spousty různých definicích a většinou je pokaždé trošku jiná. Tento směr vznikl už na konci 50. let a propojuje všechna umělecká odvětví. Dá se říct, že se vyskytuje v celé umělecké sféře, nejbližší má podle mého názoru k hudbě, tanci, literatuře, malbě, divadelní tvorbě a audiovizuální tvorbě. V umění akce je převážně zapojen umělec sám, a to celou svou bytostí. Do tvorby díla je také velmi často zapojen divák. Akce se odehrávají v široké škále míst a prostorů, může se odehrávat v galerii, v bytě, na ulici, v parku, v lese či na střeše domu. Akce se odehrává v jistém prostoru v daný a neopakovatelný okamžik, může mít předem připravený děj, ale může se jednat i spontánní tvorbu. V knize Průvodce výtvarným uměním se dočtete: „Všechny formy umění akce mají jeden důležitý společný znak: jejich výsledek není trvalé dílo jako odkaz budoucnosti, ale dílo spojené s konkrétním místem. a konkrétním časem akce.“¹

3. Základní formy

Happening – Dílo tvořené v určitém místě a v daný čas v přítomnosti diváka, který se stává spolutvůrcem a je do akce zapojen. Může se zapojit spontánně, či může mít od umělce scénář nebo choreografii. Tyto akce nejčastěji opouští galerie a muzea a odehrávají se venku, v metru, v obchodním domě, v bytě, v lese... Na definici happeningu se nejvíce podílel umělec Allan Kaprow, který říká, že se happening může odehrávat v podstatě kdekoliv. Dále podotýká, že happening je neopakovatelné akce, dá se pouze audiovizuálně zaznamenat nebo prožít. Nejčastějším tématem pro happeniny je inscenace běžného života a banálních situacích, jen trochu jinak. Jak jinak a proč jinak je už na uměleckém záměru umělce.

Performance – Při tvorbě performancí už umělec nezapojuje diváka, ale drží se velmi podobných principů jako u happeningu. V českém překladu performance znamená představení. Jedná se o představení, které tvoří umělec v postavě aktéra, ale nejedná se o divadelní představení, ale o akci. Akci, která se jako u happeningů může odehrávat na různých místech v daný čas, který se neopakuje. Dá se pouze zdokumentovat nebo prožít.

---

¹ Průvodce výtvarným uměním V., Jaroslav Bláha, Jan Slavík, nakladatelství Práce s.r.o. 1997 str. 54.

Umělec je ovlivněn atmosférou či podněty v daném momentu. Hlavní myšlenkou je napojení umělce na diváka. Divák už nepracuje s umělcem, ale sám se sebou.

Body-art – Je silně spojen s performance, jelikož se nejčastěji jedná o body-artové performance. U body-artu umělec využívá své vlastní tělo – z těla se stává umělecký podklad, nebo se využívá jako socha v prostoru. Z těla se stává tzv. kus díla. Umělci často zacházejí do extrému a tělo využívají k demonstraci. Snaží se u diváka vyvolat emoce a zkoumají limity lidské citlivosti. Body-art se může i nemusí odehrávat před divákem.

Land-art – Vzniká pod myšlenkou minimalismu a konceptuálního umění. Je úzce spjat s přírodou. Umělci zcela opouští prostory galerií a muzeí. Díla jsou nejčastěji monumentální a tvořeny z přírodních materiálů. Land-artová díla jsou většinou v odlehlé přírodě a jsou těžko dostupná.

4. Historický vývoj akčního umění

4.1. Italský futurismus

Původ akčního umění můžeme najít už v dávných dobách našich předků, jeho ucelení však vzniklo až ve 20. století s příchodem avantgardních směrů, konkrétně Manifestu futurismu, který napsal 20. února 1909 italský básník a dramatik Filippo Tommaso Marinetti. Publikoval jej ve francouzských novinách Le Figaro (obrazová příloha č. 1), aby ho poslal z Itálie do světa. Přál si, aby se z manifestu stalo mezinárodní hnutí. Bouří se v něm proti tradicím a zvyklostem, odmítá manželství, moralismus, feminismus. Ve svých 11 bodech oslavuje moderní techniku – rychlost. V bodě č. 4 píše: Tvrdíme, že nádhera světa se obohatila o jednu novou krásu: krásu rychlosti. Závodní automobil se svou nádhernou kapotou a tlustými trubkami se podobá hadům... řvoucí automobil, který jede, jako by letěl na dělovém náboji, je krásnější než Niké ze Samothráky.²

Vášnivě také oslavuje myšlenku války a přijímá ji jako potřebnou hygienu světa. Pohrdá společnostmi a chce bořit muzea, akademie, knihovny a je proti každé utilitářské nebo oportunistické podlosti.³ Marinetti velmi nadšeně šířil svoje dílo a pořádal nespočet hektických a bouřlivých futuristických večerů v divadlech, kde představoval svůj manifest či putovní futuristické výstavy. Pořádané manifesty se stále přetvářely či dotvářely v průběhu představení. Vytváří podklady pro další tvorbu v dadaismu, surrealismu či konceptuálním umění, což později tvoří stěžejní body u akčního umění. Marinetti začal používat rekvizity a hudební nástroje nebo pouze předměty k vytváření mechanického zvuku a loutky v životních velikostech. Tyto večery se velmi rychle přelily do ucelené divadelní a hudební tvorby.⁴

Ve svém dalším Manifestu syntetického divadla z roku 1915 prezentuje zcela nový přístup k divákovi a hledištnímu rozložení divadla (obrazová příloha č. 2). Diváci jsou zapojeni do představení nebo jsou herci usazeni v hledištích. Provokují společnost všemožnými

---

² Futuristický Manifest, Filippo Tommaso Marinetti, Le Figaro, 20. února 1909 - dostupné na http://www.o-p-o.cz/links/Marinetti,Filippo_Thommaso_Futuristick%FD_manifest_CZ.pdf Cit. 12.01.2020

³ Ibidem,

⁴ Článek, z Reading and Walking, Performance Art from Futurism to the Present, RoseLee Goldberg, 1979 třetí vydání, dostupné na <https://readingandwalking.wordpress.com/2019/09/18/99-roselee-goldberg-performance-art-from-futurism-to-the-present/> Cit. 12.01.2020

způsoby. V pozdější tvorbě divadla přicházejí s tzv. Výzvami, jako například hrát Beethovenovu symfonii pozadu od poslední noty či prodat jeden lístek deseti divákům.⁵

4.2. Hnutí Dada

Než se pustíme do fenoménu Dada a všem známému kabaretu Voltaire v Curychu, chtěla bych se zaměřit na proslulé kabarety a osobnosti po Evropě, které vnímám jako důležité aspekty pro vznik akčního umění. Jako první vybírám Německo, v Mnichově je noční kabaretní život velmi vyhledávaný. Těmto kabaretním podnikům se přezdívalo Intimní divadla.⁶ Provokativní postavou byl Benjamin Franklin Wedekind, který byl znám svým extrémním projevy, můžeme říct až obscénním výstupem (obrazová příloha č. 3). Během svých vystoupení masturboval, nebo i močil. Jeho tvorba byla často cenzurována a upravována jeho vydavateli. Několikrát byl odsouzen a musel do vězení. Kabaretní tvorba pro něj byla záchrana před chudobou. Běžná společnost ho brala za odpadlíka a zvrhlíka, ve Wedekindově tvorbě však našel zalíbení Hugo Ball, který tvořil netradiční a novátorské experimentální hry. Brzy se Wedekind dostal i na vídeňskou scénu, kde hrál v roce 1905 se svou nadcházející australskou partnerkou Tilly Newes ve hře Pandořina skříňka roli Jacka Rozparovače.⁷

V té době se v Mnichově, Berlíně i ve Vídni rozšiřuje povědomí o novém směru expresionismu, který byl spojován s Wedekindovou tvorbou, což on sám odmítal, jelikož takzvané expresionistické prvky používal předtím, než se za expresionistické považovaly. Tím se dostáváme k další významné postavě malíři a autorovi divadelních her Oskarovi Kokoschkovi. Ten se dostal do povědomí společnosti nejprve svým malířským nadáním, ale jeho hra je považována za první expresionistickou hru vůbec – *Der Better*, Reinhard Sorge, 1912.⁸ Kokoschka a řada dalších umělců přinášejí na divadelní scénu několik tzv. expresionistických prvků. Kokoschkova tvorba s otevřenou sexualitou a netradičností vyvolává několik vln nepokojů a protestů. To bohužel vedlo ke Kokoschkově propuštění z pozice učitele na Vídeňské škole umění. Jako odpověď Kokoschka představuje na zahradě vídeňského divadla svou hru, kterou napsal v roce 1907: *Vražda, naděje žen*. Tato hra byla

---

⁵ Akční umění, Pavlína Morganová, nakladatelství J. Vacl v Olomouci 2009, str. 9

⁶ RoseLee Goldberg, *Performance, Live art 1909 to the Present*, nakladatelství Harry N. Anrams, New Yourk, 1979, str. 34

⁷ Článek dostupný z <https://spartacus-educational.com/GERwedekind.htm> Cit. 12.01.2020

⁸ David F. Kuhns, *German Expressionist Theatre: The Actor and the Stage*, publikováno 1997, nakladatelství Cambridge, str. 251

zkoušena pouze jednou a hráli v ní Kokoschkovi studenti a blízcí přátelé. Některé prvky ve hře se staly základními prvky expresionistického divadla. Děj hry byl však na společnost velmi brutální a nepřijatelný. To dokonce vedlo k útoku na Kokoschku, byl skoro umlácen k smrti, kdyby ho nezachránil jeho blízký přítel Adolf Loos.⁹

Tyto netradiční a novátorské expresionistické hry měly velký vliv na již zmíněného Huga Balla, který usiloval o vytvoření vlastních představení. Ten vnímal divadlo jako nejlepší prostředek ke spojení všech uměleckých sfér. Ball se zaměřil jak na studium divadelní dramaturgie, tak i na vytváření konceptu inovátorských myšlenek ke spojení různých umělců v jedno velké společné divadelní dílo. Mezi tyto umělce patřili Kandický, Marc, Fokine, Hartmann, Klee, Kokoschka, Yeverinov, Mendlesohn a Kubin.¹⁰ Bohužel sen, o vlastní expresionistické hře, se mu nepovedl uskutečnit kvůli nedostatku financí.

Dalším velkým zlomem v Ballově životě byla první světová válka, která ho donutila emigrovat a skrývat se před povinným nástupem do armády. Žil jistou dobu odloučen od své manželky a přátel ve Švýcarsku, kde publikoval několik článků na téma kritiky německé mentality. Dále psal pro kabaret Flamingo, který po Švýcarsku chystal turné nočních klubů. Po jisté době se mohl vrátit do Curychu, kde se svou ženou Emmou Henniges založil v roce 1916 vlastní café-kabaret, proslulý Voltaire. Velkolepé otevření se konalo 5. února 1916. Stmelila se tu skupina umělců jako Marcel Janco, Richard Huelsenbeck, Tristan Tzara, Sophie a Jean Arpovi. Zpívali francouzské a dánské písně, recitovali vlastní básně, hráli populární taneční skladby a celý večer byl v této válečné době plný života a naděje.

Nadcházející večery byly ve stejné znění plné hudby, poezie a netradičních kostýmů a každý měl své téma. Ball byl přesvědčen, že musí neustále těšit své publikum životem, novou tvorbou a naplnit je i hudební poezií. K těmto tematickým večerům byly vytvářeny i masky připomínající řecké či japonské divadelní masky. Během těchto bláznivých a životem pumpujících večerů a dnů se v kabaretu Voltaire na jaře v roce 1916 postupně vytvořilo hnutí Dada. Název vznikl zcela náhodně, byla nakapána voda do slovníku, která údajně přistála na slově dada, což v dětské mluvě znamená kůň. (O události vzniku názvu tohoto

---

⁹ RoseLee Goldberg, Performance, Live art 1909 to the Present, nakladatelství Harry N. Abrams, New York, 1979, str. 36

¹⁰ Ibid. str. 36

hnutí najdete nespočet různých scénářů.) Richard Huelsenbeck přednesl v kabaretu prohlášení o uvedení jejich nového směru pro jejich publikum v kabaretu: To, čemu říkáme Dada, je bláznivá hra z ničeho s příměsí všemožných otázek, gladiátorské gesto, hra s chatrnými zbytky, poprava fraškovité morálky a přervanosti¹¹ (obrazová příloha č. 4). Dada bylo hravé, divoké a nekonvenční. Hráli si s poezií, jazykem, větnou skladbou. Kabaret byl velmi populární a na vrcholu úspěchu, Ball byl však po jisté době zcela vyčerpán. Ve skupině se začaly vytvářet odlišné názory na představení Dada, například Tzara chtěl uspořádat organizované soirée a Ball s Huelsenbeckem byli proti vytváření čehokoliv organizovaného.¹² Tyto malé, avšak zásadní, neshody vedly k ukončení činnosti kabaretu už po 5 měsících. Skupina se v Curychu rozpouští a každý vytváří a hledá svůj vlastní přístup k Dada.

V této době vychází časopis Collection Dada a povědomí o hnutí se z Curychu šíří do Evropy.¹³ Ball cítil, že už se s hnutím neztotožňuje a odcizuje se. Bláznivé večery nezrušil, ale přesunul je do Wang Hall v Curychu a přidává k nim i pravidelné čtení manifestů. Tzara přejímá roli jistého propagandisty Dada a na 11 týdnů v roce 1917 otvírá Galerii Dada, kde se uskutečnila řada výstav a přednášek¹⁴ (obrazová příloha č. 5). Na této události se podílel Ball i Huelsenbeck, ale před ukončením výstavy oba opouští Curych. Ball odchází do Alp a plně se věnuje své literární tvorbě a hnutí Dada opouští nadobro. Huelesenbeck odchází do Berlína, kde publikuje několik článků a manifestu o Dada. Síla velkého města má na tvorbu Dada vliv a přetváří ho do agresivnější formy. Vytvářejí se další skupiny a rozšiřují Dada do nizozemských, rumunských a československých měst. Během několika měsíců se Dada dostává do New Yorku, kde ho kubánský umělec Francis Picabia představuje malíři Marcelu Duchampovi. Duchamp byl už velmi dobře seznámen s avantgardou. V roce 1917 představil v New Yorku legendární výstavu s Fontánou. Tzara také odchází, a to do Paříže, kde má jeho práce podobný vliv jako u Huelesenbecka v Berlíně. Zde se Tzara seznamuje s novým uměleckým směrem, surrealismem.

---

¹¹ Článek dostupný z http://www.artmuseum.cz/smery_list.php?smer_id=60 cit 12.01.2020

¹² RoseLee Goldberg, Performance, Live art 1909 to the Present, nakladatelství Harry N. Abrams, New Yourk, 1979, str. 41

¹³ Ibid. str. 41

¹⁴ Ibid. str. 41

4.3. Surrealismus

Tzara se po odstěhování do Paříže seznamuje se skupinou básníků, jako je André Breton, Philippe Soupault, Louis Aragon, Francis Picabia a Paul Eluard. Pořádají akce, kde čtou vulgární básně a malují křídou na stěny. Publikum bylo rozrušené a pobouřené, dadaisté to však nazvali jako „extrémní triumfální experiment“.¹⁵ Následující měsíc byla jejich dalším triumfem událost, kterou inzerovali jako představení Charlieho Chaplina, ale místo toho tam četli své manifesty. Publikum reagovalo odporem a házením odpadků. Tím však skupina zdaleka nekončila, jejich nápady a kousky dávaly Dada druhou vlnu. Nejznámějším skandálem byl velkolepý Dada festival v květnu 1920 v prestižním sále Gaveau v Paříži (obrazová příloha č. 6). Všichni účinkující si demonstrativně oholili hlavy. Měli předem připravené kostýmy, ale vystoupení byla improvizovaná. Eluard se představil v baletní sukni, Breton měl při svém přednesu básni přidělané revolvery k hlavě, Théodore Fraenkel měl na sobě zástěru, Soupault vypustil barevné balonky se jmény významných osobností. Publikum jejich nekonvenční výstup nepřijalo. Z večera se stal obrovský skandál a skupina Dada bláznů se stala celebritami Paříže.¹⁶ Nadále spolu pořádají veřejná vystoupení s různou tematikou, ale ve skupině opět nastává napětí a členové se ubírají různými směry. Ve vývoji tvorby opět vidíme základní prvky, které později utvoří akční umění.

Breton se od skupiny odpojuje a na jednom ze svých představení oznamuje svou smrt, čímž myslí konec své tvorby Dada. Vytváří si novou skupinu, která je zastoupená především spisovatelem a básníkem. V roce 1922 zakládají časopis *Littérature*. Breton se ponořil hluboko do své tvorby myšlenek. Snažil se na prosté otázky odpovídat těmi nejhlubšími myšlenkami, někdy jeho odpověď mohla být úplně zmatená až nesmyslná. Toto své období označil za éru spánku a mělo značný vliv na jeho pozdější vydání Manifestu surrealismu.¹⁷

První Manifest surrealismu publikuje v roce 1924, spousta prvků je velmi podobných dadaismu. Je komplikované plně rozdělit dva směry utvářející se ve stejné době. Směry se o sebe opírají a zároveň v mnoha místech liší. Bretonův manifest se z větší části věnuje písemné tvorbě, přichází s tzv. autonomním psaním a kreslením. „SURREALISMUS, podst. jm. r. m. Čistý psychický automatismus, kterým má být vyjádřeno, ať už ústně, ať už

---

¹⁵ RoseLee Goldberg, *Performance, Live art 1909 to the Present*, nakladatelství Harry N. Abrams, New York, 1979, str. 49

¹⁶ *Ibid.* str. 54

¹⁷ Článek dostupný z http://www.artmuseum.cz/smery_list.php?smer_id=105 Cit. 25.01.2020

písmem, nebo jakýmkoli jiným způsobem, reálné fungování myšlení. Diktát. Myšlení za nepřítomnosti jakékoli kontroly prováděné rozumem, mimo jakýkoli zřetel estetický nebo morální.“¹⁸ V té době se zásadní osobností pro Bretona stal Sigmund Freud, v jehož práci našel pochopení, zalíbení a vnímání života jako takového. Také surrealisté pokračují s netradičními večery plnými hudby a poezie, jako bývaly dadaistické večírky.

Nicméně pro vznik akčního umění je velmi důležité se zaměřit na přístup surrealistických umělců k instalacím výstav a k místu, kde budou vystavovat, jako takovému. Zaměřovali se na vnímání atmosféry, jak místo působí. Umělci jej doplňovali o obyčejné předměty, provokativními nápisy, zvuky i vůněmi.¹⁹ Zásadní osobností tohoto přístupu k instalacím je již zmiňovaný Marcel Duchamp, který například na mezinárodní výstavě surrealismu zavěsil pytle s uhlím na strop galerie nebo v roce 1942 v New Yorku na výstavě „První dokumenty surrealismu“ vytvořil bludiště z provazu a divákům zcela znemožnil přístup k uměleckým dílům (obrazová příloha č. 7). Později se tyto nevšední instalace nazývaly „environment“ (prostředí), což mělo obrovský vliv při vzniku prvních happeningů.²⁰

Duchamp byl podstatnou osobností jak při vzniku dadaismu, tak i surrealismu. Jeho nekonvenční tvorba a princip ready-madu otvírá dveře k akci a dalšímu bourání tradičního vnímání umění, uměleckých děl a hodnot. Jeho tvorba dodnes ovlivňuje řadu umělců. Dalším důležitým aspektem příchodu avantgardních umělců do USA je velká vlna emigrace po příchodu fašismu. Ještě před tím, než se zaměříme na americký kontinent a zásadní události pro vznik akčního umění, podíváme se na fenomén Bauhaus.

4.4. Divadelní tvorba v Bauhausu

Škola Bauhaus byla založena v dubnu 1919 ve Výmaru. Jejím prvním ředitelem byl Walter Gropius, který uměleckou tvorbu vedl pod myšlenkou sjednocení všech uměleckých sfér pod názvem „Katedrála socialismu“.²¹ Základním principem je sjednocení umění a řemesla. Gropius vyhláší motto školy „Forma následuje funkci“. Otevřel divadelní dílnu, kterou vedl Oskar Schlemmer. Divadelní dílna byla velmi vyhledávaná studenty, bohužel neměla žádné divadelní zařízení. Později se škola přestěhovala do Dessau a zde už měla postavené

---

¹⁸ Manifest surrealismu, André Breton, vydavatelství Herrman & synové, Praha 2005, str. 39

¹⁹ Akční umění, Pavlína Morganová, nakladatelství J. Vacl v Olomouci 2009, str. 10

²⁰ Ibid. str. 10

²¹ RoseLee Goldberg, Performance, Live art 1909 to the Present, nakladatelství Harry N. Abrams, New York, 1979, str. 63

své vlastní specifické jeviště navržené Gropiusem. Tato umělecká disciplína, ostatně jako všechny na Bauhausu, byla silně ovlivněna architekturou a designem, který tu vznikala. Velký vliv na výuku Schlemmera měla například tvorba Kandinského a samotný architektonický prvek vnímání „Prostoru“. Schlemmer se zabýval schématem prostoru a vnímáním grafické linie pohybu při tanci nebo při obyčejných činnostech. Se studenty pořádá spoustu performancí a demonstrací (Gestický tanec, Tanec v prostoru).²² Jeho myšlenku matematického a geometrického tance později silně podpořily nevšední kostýmy. Kostýmy měly vyvolat pocit mechanického stroje, stejně jako vnímání prostoru. Snaží se po válce vnímat stroj ne jako nepřítele, ale jako vzestup moderní techniky. (obrazová příloha č. 8).

Velmi populárním se také staly Bauhaus slavnosti, na které chodila řada lidí z okolních měst. Na slavnostech se oslavovala celková tvorba na škole a studenti vždy představili několik performancí (obrazová příloha č. 9). Bauhaus i za krátké trvání školy nesmírně ovlivnil tvorbu a vznik akčního umění.

4.5. Zásadní události pro vznik akčního umění v USA – Abstraktní expresionismus

Spojené státy se staly centrem uprchlých válečných vyhnanců. Přicházejí různé sorty od běžných lidí po umělce, filozofy, lékaře i politiky. S umělci přicházejí avantgardní směry. Zásadní vliv na akční umění má surrealismus a akční malba, kde je hlavním představitelem Jackson Pollock. Ten tvoří v Americe během druhé světové války svůj surrealistický automatismus a abstraktní expresionismus.²³ Jeho technika malování je především technika malování gesty, stříkáním a litím barev na plátno (obrazová příloha 10).

Pro Pollocka je velmi zásadní proces tvorby. Podobnou techniku praktikuje i italský malíř Lucia Fontana. U Fontana je stejně jako u Pollocka velmi důležitý proces nanášení barvy gestem a vnímání prostoru na plátně, některá svá plátna i prořezával. Pro oba malíře se z procesu malování stává jakýsi akt rituálu.²⁴ Rituál záznamu jejich akčnosti a pohybu.

---

²² RoseLee Goldberg, Performance, Live art 1909 to the Present, nakladatelství Harry N. Abrams, New York, 1979, str. 67

²³ Akční umění, Pavlína Morganová, nakladatelství J. Vacl v Olomouci 2009, str.10

²⁴ Ibid. str.10

Dalšími představiteli akční malby jsou Hans Hartung a Georges Mathieu, ti více rozvíjejí gestickou malbu. Mathieu dokonce v japonské Osace předvádí svou techniku malování před publikem. Potřený barvou skáče v kimonu na plátno (obrazová příloha č. 11). Tyto techniky se později v Americe stávají happeningy.²⁵

Stěžejním krokem pro vznik akčního umění je představení školy Black Mountain College v Severní Karolíně v roce 1933. Škola byla malá a zásadní vliv na tvorbu a vedení školy měla jak tvorba z Bauhausu, tak bývalý profesor z Bauhausu Xanti Schawinsky. Tvorba na této škole měla později podíl na utváření happeningů.

V New Yorku se ve stejné době vyvíjejí elementy, které představuje experimentální skladatel John Cage (obrazová příloha č. 12) ve spolupráci s významným moderním tanečníkem Mercem Cunninghamem (obrazová příloha č. 13). Cage se zaměřil na zvuky a hluk, jako základ hudby představuje manifest Budoucnost hudby.²⁶ Prohlašuje, že hudebním nástrojem může být cokoliv, čeho se dotkneme rukou. Jeho první koncert s touto technikou byl představen v roce 1943 v Muzeu moderního umění v New Yorku, jako hudební nástroj použil misky na čínskou polévku.

Cage nachází zájem v buddhismu, a tím se dostává ke spolupráci s Mercem Cunninghamem, který v buddhismu také našel zálibení. Stejně jako Cage vidí krásu v běžných zvucích a je přesvědčen, že i běžná chůze nebo skákání a celá řada přirozených pohybů může být považována za tanec. Společně spolupracují několik let na spoustě projektech. V roce 1948 byli oba pozváni ke spolupráci do Black Mountain. Zde pořádají se studenty a dalšími umělci legendární vystoupení Untitled Event, které spojovalo tanec, poezii, hudbu a malbu. Představení bylo zcela spontánní, nic nebylo nacvičené, každý z účinkujících měl pouze omezený čas na výstup (obrazová příloha č. 14). Nejednalo se o představení na jevišti, nýbrž mezi diváky, a považujeme ho za jeden z prvních happeningů.²⁷ To mělo silný vliv pro nadcházející tvorbu vzniku happeningů.

---

²⁵ Akční umění, Pavlína Morganová, nakladatelství J. Vacl v Olomouci 2009, str.11

²⁶RoseLee Goldberg, Performance, Live art 1909 to the Present, nakladatelství Harry N. Anrams, New Yourk, 1979, str. 80

²⁷ Akční umění, Pavlína Morganová, nakladatelství J. Vacl v Olomouci 2009, str.11

Nyní přichází fáze tzv. Živého umění, na níž má zásluhu malíř a průkopník performance Allan Kaprow. Začal jako malíř a postupně svou tvorbu převedl k vytváření umění v celé místnosti, a nakonec se dostal k myšlence zapojení diváků. Tyto události oficiálně nazývá happening. Jeho první událost představující happening proběhla v roce 1959, v New York Reuben Gallery s názvem „18 Happenings in 6 parts“.²⁸ Jednalo se o soukromé představení pro jeho přátele. Obecenstvo obdrželo prvně pozvánku k události a později větší balíček s rekvizitami a papírky s jistými instrukcemi. Byla tam silná myšlenka spontánnosti, nicméně to bylo předem nacvičené. (Ve svých esejích píše: *Umění někdy začíná a končí s otázkami. Pro mě byla velká a zásadní otázka v 50.–60. letech – Co je umění? Snažil jsem se odpovědět tím, co bylo tehdy předvojovým uměleckým tahem. Naplnil jsem provizorní galerijní prostor odpadky z ulice. Zvuky a světla byly všude. Návštěvníci byli vyzváni, aby vstoupili do prostoru a přesouvali věci, jako je nábytek. Nazval jsem tyto akumulace „Prostředím“ a napůl přijal sofistiku, která se vznášela kolem ateliéru, umění bylo cokoliv! Ale to bylo moc jednoduché. Když cokoliv bylo uměním, tak i nic bylo umění. A nemnoho experimentálních příkladů předstírání v té době – včetně mého – bylo zjevně idiosynkratické, sotva tak otevřené jako teorie něčeho slíbeného. Předvojové umění v té době zřejmě něco bylo. Ale co to bylo. Myslel jsem si, že odpovědi jsou happeningsy. Ty se staly koláží abstraktních událostí pro rozpohybování publika, jako například: Tři kroky vpřed a dva doprava. Fialové nápisy padající ze stropu, Otáčející se cirkulárka, Sirky zapálené a odhozené do prostoru, Obličej v zrcadle, A nyní se přesuňte do místnosti č. 5. Happeningsy pro mě byly novou formou umění, která se nedala splést s malbou, poezií, architekturou, hudbou, tancem či hrou. Jako zbytek evropské minulosti, tyto staré formy umění pro mě ztratily svou uměleckost, cenu a prázdnotu uctívání. Happeningsy byly čerstvé.)²⁹ (obrazová příloha č. 15).*

Po „18 Happenings in 6 parts“³⁰ přichází vlna kritiky, a zároveň reflexe dalších umělců, kteří přicházejí s vlastními formami happeningu. Bourá se hranice mezi akcí a uměleckým dílem, diváci se stávají účastníky díla. V té době nevyšel žádný manifest, ani nevznikla žádná nová umělecká skupina. Většina umělců nesouhlasila ani s daným názvem „happening“, navzdory

---

²⁸ RoseLee Goldberg, Performance, Live art 1909 to the Present, nakladatelství Harry N. Anrams, New Yourk, 1979, str. 83

²⁹ Esseys on The Brruling of Art and Life, Allan Kaprow, editoval Jeff Kelley, Universit of california press, Berkeley ,1993, str. xxvii.

³⁰ RoseLee Goldberg, Performance, Live art 1909 to the Present, nakladatelství Harry N. Anrams, New Yourk, 1979, str. 83

tomu termín „happening“ zůstává dodnes. Centrem dění se stává New York s provizorními galeriemi, ateliérovými byty, kavárnami, bary. Celkový ruch tohoto velkoměsta má úžasný potenciál k vytváření nových pestrých představení – happeningů.

4.6. Konceptuální umění a vznik happeningů

Ve světě se na přelomu 50. a 60. let žene vlna osvobození a tendence odlišnosti. Odmítání tradiční formy umění, nutkání experimentovat a bourat hranice mezi tím, co je považováno za umění a co ne. Umělci vytvářejí a prezentují svůj proces při tvorbě svého díla ihned a před diváky. Jedním zásadním umělcem, který formuloval konceptuální umění, je Lawrence Weiner. Ve svém článku v časopise Arts Magazine v roce 1970 píše: *1) Umělec může dílo vytvořit. 2) Dílo může být vyrobeno. 3) Dílo nemusí být realizováno. Všechny tyto způsoby jsou si rovny a záleží pouze na záměru umělce, jeho rozhodnutí je podmíněno divákem a okolnosti jeho kontaktu s divákem.*³¹ Weiner své prohlášení poslal umělci Sol LeWittovi, který text v roce 1967 publikoval jako manifest Konceptuálního umění. *Věty o konceptuálním umění: 1) Konceptuální umělci jsou spíše mystici než racionalisté. Dosahují závěru, které logika nemůže pojmout. 3) Iracionální názory vedou k novým zkušenostem. 17) Všechny myšlenky jsou umění, pokud se uměním zabývají a pokud spadají do konvekčního pojetí umění. 21) Vnímání myšlenek vede k novým myšlenkám. 24) Vnímání je subjektivní. 27) Koncept uměleckého díla může zahrnovat podstatu díla, nebo proces, při kterém je vytvořené.*³²

Souběžně v Evropě umělci pracují s myšlenkou skutečnosti a vytvářejí díla hned na místě. Jako prvního představitele musím zmínit Hermanna Nitscheho, který však své dílo nepovažuje za happening, nýbrž za totalitní divadlo. V roce 1957 ve Vídni zakládá Divadlo orgií a mystérií. Ve svých představeních chce jak u účinkujících, tak u diváků vyvolat všechny lidské smysly. Své aktéry nechává prožívat emoce, které jsou považované za společenské tabu. Také používá velké množství zvířecí krve a orgánů a nahého lidského těla. Jeho díla jsou inspirována náboženskou kulturou a připomínají rituály. Sám vytváří choreografie a skládá vlastní hudbu, je umělecky všestranný renesanční člověk. Jeho tvorba je bohužel nepřívětivě vnímána tehdejší společností a většina jeho představení končí

---

³¹ Článek dostupný z https://en.wikipedia.org/wiki/Lawrence_Weiner Cit. 30.03.2020

³² Manifest Sol LeWitta, 1967, Časopis Artforum New York, dostupný z https://www.corner-college.com/udb/cproVozeFxParagraphs_on_Conceptual_Art_Sol_leWitt.pdf Cit. 30.03.2020

přerušena policií. Později je s řadou dalších vídeňských umělců prohlášen za představitele *videňského akcionismu*³³ (obrazová příloha č. 16).

Ve Francii v 60. letech máme velmi proslulého konceptuálního umělce Yvese Kleina, který je považován za jednoho z prvních umělců, který uskutečňuje performance. Nejdříve se podíváme na jeho počáteční tvorbu konceptuálních akcí v Paříži. V roce 1957 představuje před Galerií Iris Clert *Aerostatickou sochu*,³⁴ která se skládala z 1001 modrého balonku, které byly vypuštěny do vzduchu. O rok později představuje výstavu *Neviditelných obrazů*, ale jeho nejznámější akce proběhla v roce 1960, kdy představuje malbu vytvořenou *Živými štětci*.³⁵ Ve spolupráci se třemi modelkami pokrytými modrou barvou vytvářejí za doprovodu orchestru malbu. Můžeme říct, že Klein své modelky naváděl či dirigoval jako taneční choreograf (obrazová příloha č. 17). V témž roce uskutečňuje akci *Skok do prázdna*, která je později vnímána jako prvotní performance. Při skoku vznikla legendární fotografie, která je bohužel upravena a jsou z ní odstraněni spoluúčastníci, kteří Kleina chytají do nataženého plátna³⁶ (obrazová příloha č. 18).

V Itálii máme umělce Piera Manzoniho, který měl velmi podobnou ideologii jako Klein. Jeho tvorba byla specifická odhalováním a demaskováním uměleckých děl. Chtěl tím zabránit tomu, aby se z nich staly relikvie v galeriích. Na rozdíl od Kleina se více zaměřuje na tvorbu svým vlastním tělem a zásadně si pohrává s myšlenkou, co můžeme považovat za umělecké dílo. Například prodával balonky se svým vlastním dechem. Tuto myšlenku hodnot umění radikálně posouvá v roce 1960, kdy představuje jako umělecké dílo plechové krabičky, které prohlašoval za naplněné jeho vlastní stolicí. Nazval je *Umělcovo hovno*, podle jeho instrukcí nesměly být krabičky otevřené, neboť tím ztrácejí svou uměleckou hodnotu. Také si pohrával s Duchampovskou myšlenkou podepsáním běžných věcí, vznikají díla (ready-made) a v Miláně představuje *Živé sochy*. Akce spočívala v tom, že Manzoni podepsal modelku, uvedl i datum, a poté jste od něj obdrželi fotografii a oficiální certifikát o osvědčení pravosti³⁷ (obrazová příloha č. 19).

---

³³ Akční umění, Pavlína Morganová, nakladatelství J. Vacl v Olomouci 2009, str.13

³⁴ RoseLee Goldberg, Performance, Live art 1909 to the Present, nakladatelství Harry N. Anrams, New Yourk, 1979, str. 94

³⁵ Ibid. str. 94

³⁶ Akční umění, Pavlína Morganová, nakladatelství J. Vacl v Olomouci 2009, str.13

³⁷ RoseLee Goldberg, Performance, Live art 1909 to the Present, nakladatelství Harry N. Anrams, New York, 1979, str. 94

Německý umělec Joseph Beuys věřil, že by jeho dílo mělo zásadně změnit myšlení a vnímání každodenního života lidí. Jeho akce byly velmi dramatické až teatrální. V galerii v Düsseldorfu v roce 1965 chodil po vlastní výstavě pokryt medem a v náruči držel mrtvého zajíce. Se zajícem chodil po galerii od obrazu k obrazu, a nakonec usedl do rohu do lehce osvětlené židle. Tam začal přednášet o své myšlence, že mrtvý zajíc je mnohem citlivější než běžný racionální muž té doby³⁸ (obrazová příloha č. 20).

V USA na počátku 60. let vzniká velmi důležitá mezinárodní skupina Fluxus pod vedením George Maciunase. Skupina se nepovažuje za uměleckou organizaci, nýbrž se vyznačuje absolutní volností a nezávislostí. Potlačují myšlenku vysokého a nízkého umění „Všichni dělají všechno“. Hnutí si nadále pohrává s myšlenkou lidského těla a tím, co je považováno za umělecké dílo. Můžeme říct, že propojují dadaismu s tvorbou Bauhausu na další úroveň. Tvoří akce i festivaly. Na jejich tvorbě je velmi znatelný hudební vliv Johna Cage, který velkou část členů učil. Tudíž na jejich festivalu silně vnímáme důležitost hudební stránky. Snaží se umění oprostit od komercializmu, umění pro ně není zboží. „Fluxus je striktně proti tomu, aby se umělecké produkty staly zbožím, jež nemá jinou funkci, než aby bylo prodáváno a poskytovalo umělci obživu. Proto je Fluxus antiprofesionální. Proto je Fluxus i proti umění sloužícímu jako prostředek k prosazení umělcova vlastního já.“³⁹ Také galerie vnímají jako instituci komercializmu a využívají princip mail-art, kdy posílají svá díla po světě poštou. Tvoří ready-mady, happeningy, performance a video-art. Jejich členové vnímají Fluxus jako životní styl. Členové skupiny byly různorodí umělci ze světa – Henry Flynt, Joseph Beuys, Yoko Ono, Ben Vautier, Wolf Vostell i český výtvarník Milan Knížák a spousta dalších.⁴⁰ Těžko napsat přesnou definici tohoto hnutí, jelikož je jejich tvorba rozsáhlá a rozmanitá, stejně jako jsou různorodé definice u akčního umění (obrazová příloha č. 21)

4.7. Body-art

Koncem 60. let se myšlenka lidského těla jako uměleckého prostředku opět posouvá na další úroveň. Umělecké demonstrace byly známé jako body-art. Tento nový termín byl velmi volný a měl širokou škálu výkladů. Někteří umělci používali tělo jako umělecký podklad,

---

³⁸ RoseLee Goldberg, Performance, Live art 1909 to the Present, nakladatelství Harry N. Abrams, New York, 1979, str. 96

³⁹ Průvodce výtvarným uměním V., Jaroslav Bláha, Jan Slavík, nakladatelství Práce s.r.o. 1997, str. 54

⁴⁰ Akční umění, Pavlína Morganová, nakladatelství J. Vacl v Olomouci 2009, str.14

nebo jako lidské sochy v prostoru. Jiní používali své tělo jako prostředek k demonstraci divákovi určit konkrétní pocity z prostředí. Z těla se stává *Dílo* nebo tzv. *Kus (Piece)*.⁴¹ Umělci zaměřeni na tuto novou tvorbu zacházejí do nebezpečných hranic a limitů citlivosti těla. To měla zásadní dopad na celou tvorbu 70. let.

Mezi důležité body-artové výtvarníky patří Vito Acconci, který používal své tělo jako nástroj pro demonstraci, jak vnímá probíhající situace ve společnosti. Dále Dennis Oppenheim, který věřil, že umění těla je neomezené. Používal své tělo jako demonstraci určování hranic citlivosti (obrazová příloha č. 22). Také spolupracoval s řadou dalších umělců. Velkým tehdejším extrémistou byl Chris Burden, o kterém můžeme říct, že sám sebe vystavoval více než za hranice bezpečí. Například se nechal na 5 dnů zavřít do skříně pouze s jednou lahví vody, nebo se nechal postřelit do levé paže.

4.8. Performance

Tyto události vedly v 70. letech k definici termínu „performance art“, který se stává velmi univerzálním, má velkou řadu překladů a pojímá širokou škálu významů. Řadíme tam představení od experimentálního divadelního, tanečního či hudebního až po body-artové akce. Velmi tenká hranice je mezi happeningem a performance. Performance se převážně, ne z pravidla, odehrává v galeriích a muzeích. Tvůrci performance chtějí u diváků vyvolat silné emoce, ale i je přivést k určitému myšlenkovému očištění. Teoretikové vnímají velmi tenkou hranici mezi performance art a rituálem. Performance je neopakovatelná událost, může být zaznamenána fotografií či kamerou, není zásadně dané, že se musí odehrávat před přítomným publikem. V této oblasti máme velkou řadu umělců s dlouhým seznamem uskutečněných performancí (Laurie Anderson, Gilbert a George, Stelarc, Gina Pane, Te-čing Šie, Marina Abramovič, Dylan Eley, Mike Kelly, Jon Jones, Luigi Ontani a spousta dalších).

4.8. Land-art

V poslední části souhrnu historie a vývoje akčního umění musíme zařadit land-art. Je to pokročilá idea z počáteční tvorby 60. let, kdy se umělci snažili vymanit z prostoru galerií a muzeí. Na vytváření uměleckých artefaktů se přesouvají do přírody, kterou často vnímají jako součást díla. Land-artová umění bývají v odlehlé přírodě, kam se běžný divák jen tak

---

⁴¹ Akční umění, Pavlína Morganová, nakladatelství J. Vacl v Olomouci 2009, str.15

nedostane. Významní umělci – Robert Smithson, Richard Long, David Nash, Walter De Maria, Nancy Holt, Michael Heizer (obrazová příloha č. 23).

5. Akční umění v Čechách

V Čechách nebyl tak silný vliv futurismu jako ve světě, ale některé události jako vystoupení Filippa T. Marinettiho ve Švandově divadle v roce 1921 a několik uskutečněných zahraničních dadaistických vystoupeních, zanechalo svou stopu a mělo vliv na českou avantgardu.

Z počáteční tvorby není velmi velká archivace fotografií, když jsou tak se v zásadě jedná a díla s neznámými autory. Jak bylo řečeno spousta akcí se konala v soukromí a tyto události většinou dokumentovali příbuzní či přátelé aktéra. Tyto snímky také často nesplňovali nároky profesionální fotografie a tím trpěla jejich kvalita

Mezi zásadní české prvotní umělce akčního umění patří členové surrealistické skupiny RA – Václav Zykmond a Miloš Koreček a jejich domácí „Řádění“. Toto „Řádění“ byly malé domácí společenské sešlosti, při kterých vznikaly hry a inscenované fotografie. Můžeme říct, že se jednalo o divoké večírky inspirované surrealismem (obrazová příloha č. 24).

Další zajímavou osobností 50. let je Vladimír Boudník, který chodil po Praze s plátnem a stojanem, a hledal v rozpadající se omítce tvary, které poté překresloval na plátno. Během těchto procházek se kolemjdoucí často nad jeho tvorbou pozastavovali a pozorovali ho. Proto můžeme tyto jeho procházky nazývat jako jisté happeniny. Později Boudník chodil pouze s rámem, který připevňoval na zeď, a tím vytvořil z rozpadlé omítky obraz⁴² (obrazová příloha č. 25).

V 50. letech vzniká skupina Šmidrů. Jedná se o spolek umělců, kteří pořádali podobné večery jako dadaisté a surrealisté. Takových skupin plných divokosti, hravosti a jistého bláznovství vzniká velká řada, stejně jako ve světě, a vedla umělce k tvorbě akčního umění. Zásadním českým průkopníkem byl v 60. letech Milan Knížák, který založil skupinu Aktuální umění. Tato skupina jako skoro jediná tvořila performance a happeniny v ulicích Prahy, snažili se ovlivnit náhodné diváky. Předvedla dvě manifestace – nejznámější je Aktuální procházka po novém světě (obrazová příloha 26). Tento průvod Prahou byla stezka,

---

⁴² Akční umění, Pavlína Morganová, nakladatelství J. Vacl v Olomouci 2009, str. 17

při ní účastníci i kolemjdoucí byli konfrontováni různými překážkami. Knížák se svou skupinou uskutečnil řadu happeningů po Praze, vymýšleli nejrůznější hry, psali vzkazy na stěny nebo posílali dopisy na neznámé adresy. Tyto akce většinou netrvaly z tehdejších režimních důvodů déle než 15 minut. Musíme vnímat, že v Čechách nebyla možnost svobodného uměleckého vyjádření jako ve světě. Řada počátečních performancí a happeningů vznikala na soukromých pozemcích a umělci je pořádali spíše jako koníček. Akční umění bylo velmi aktivní mezi 60.–90. lety a bylo vytvářeno v mnoha formách. Od experimentování v body-art, kdy opět hledali hranice, co je lidské tělo schopné zvládnout, až po proces rituálu.

V 70. letech se spousta umělců vrací k přírodě a hledá spojení jak těla s přírodou, tak tvorbu land-artu. Bohužel na rozdíl od zahraniční tvorby se opravdu nejčastěji jednalo o soukromé akce bez publika. Přesto byla řada akcí uskutečněná v ulicích města, a to převážně Knížákovou skupinou Aktuální umění. V pozdější tvorbě se z performance stávají až obřadní rituály, které můžou připomínat náboženské obřady. Uskutečňuje se i řada festivalů s akčním uměním. I když se akce konaly v soukromí, přesto je dochována řada fotografií.

S nástupem 80.–90. let je viditelná změna a úpadek akční tvorby. Umělci se navracejí k tradičnějším formám umění. V dokumentaci performance nachází silné uplatnění videozáznam, který přidává zvuk a vnímání času. Česká akční tvorba byla neobyčejně bujná a pozoruhodná.

O spoustě uskutečněných akcí se nikdy nedozvíme, jestliže nebyly zdokumentovány. Některé akce byly tvořeny v daný okamžik pro danou společnost, některé pouze pro autorovo uspokojení a posun v jeho tvorbě.

6. Lomografie

Vznik lomografie je dle mého názoru zajímavý a lehce netradiční. V 90. letech se dva mladí vídeňští studenti vydali prozkoumávat nově dostupnou a nádhernou Prahu. Během svého pobytu si někde v centru města pořídili v antikvariátu malý fotoaparát ruské značky Lomo LC-A. Tímto fotoaparátem velmi spontánně a netradičně dokumentovali svůj výlet v Praze. Od fotografií ani moc nečekali, ale po vyvolání byli překvapeni, jak je spontánnost a netradiční barevnost na fotografii baví. Poté je předvedli svým přátelům ve Vídni, kteří

z fotek také byli nadšení. A tímto způsobem se nám pomalu, ale jistě, ve Vídni v roce 1992 tvoří malé, moderní a přátelské fotografické hnutí *Lomographic Society International*.⁴³ Malá skupina přátel tehdy nevědomky založila fotografický fenomén, který je znám a užíván dodnes po celém světě.

Na způsoby vzniku, a i způsoby tvoření, fotografií Lomo mě fascinuje dokonalá ztráta klasických fotografických pravidel a očekávání, krásná a čistá rebelie mladých lidí, kteří po těžké době poznávají a dobývají svět. V celém tomto hnutí je cítit dokonalý podtext akčního umění. Lomografie je průbojná, netradiční, tak jako to bylo u všech dějových linií akčního umění. I když říkám, že lomografie ztrácí veškerá pravidla klasické fotografie, tak tam stále pravidla pro tyto techniky jsou, konkrétně se jedná o 10 bodů:

1. Bez Loma nevycházej z domu.
2. Používej Lomo v každou denní i noční dobu.
3. Lomografie je součást tvého života.
4. Cvakej od boku. Nedívej se do hledáčku.
5. Dostaň se co nejbližší k vytouženému objektu fotografie.
6. Nepřemýšlej nad snímky dopředu.
7. Buď vždy připraven fotit. Buď rychlý.
8. Dopředu nezjišťuj, co je na fotografii.
9. Není vlastně ani potřeba to vědět potom.
10. Zapomeň na pravidla.⁴⁴

Dnes už technika lomografie není tak populární, ale stále je v rámci marketingu vylepšována a technicky zdokonalována.

7. Praktická část – Digitální lomografie

Konceptuální princip Lomografie vnímám jako akční tvorbu samu o sobě. Proto jsem si jí vybrala jako nosič akčního umění ve své praktické části. Technika lomografie je spontánní a závisí na daném místě a času, stejně jako je to u akčního umění. Ve své praktické části chci tuto techniku pojmout s moderní technologií a využít techniku lomografie za pomoci

---

⁴³ Z článku dostupného na https://www.lidovky.cz/kultura/ctvrtstoleti-lomografie-pribeh-extravagantnich-snimku-zacal-v-praze-a-dobyl-svet.A180801_150521_ln_kultura_ele 17.01.2021

⁴⁴ Z článku dostupného na <https://www.polagraph.cz/blog/2019/01/22/fenomen-lomografie-cast-i/> 17.01.2021

digitálního fotoaparátu. I když mě moderní technologie neomezuje na počet snímků, já jsem se rozhodla vždy sérii fotografií udržet na počtu 36 snímků, jako je to u analogu. Také chci přijmout zásady akčního umění a omezit se na určité místo, daný čas a téma. Pokusím se z digitální lomografie vytvořit návod na akční umění a vytvářet akci samu o sobě. Pro Digitální lomografie jsem vytvořila 10 pravidel, kterými se budu řídit, při focení praktické části. Tyto pravidla jsou vytvořena kombinací pravidel lomografie se základními principy akčního umění.

1. Nedívej se do hledáčku.
2. Nepřemýšlej nad snímky do předu.
3. Urči si do předu téma.
4. Omez se na časový interval.
5. Vyber si místo.
6. Používej základní objektiv 18 - 55mm.
7. Pevně si nastav fotoaparát – iso, čas a clonu.
8. Omez se na 36x snímků.
9. Snímky si prohlédni až v počítači.
10. Buď spontánní. Bav se.

8. Závěr

Teoretická část této práce je odborný text o vývoji akčního umění. Obsah práce má přinést přehlednou představu o historické linii vývoje akčního umění. V jednotlivých kapitolách jsem se zaměřila na historické události a osobnosti v uměleckých směrech, které vedly k vytvoření konceptu akčního umění. V závěru jsem se věnovala moderní fotografické technice lomografie.

Praktická část je koncipovaná spojením moderní technologie a techniky lomografie, následně propojením základních myšlenek akčního umění. Cílem této práce bylo představit stručného průvodce historie akčního umění a za pomoci techniky lomografie vytvořit návod na vytváření vlastní akce.

Na závěr chci zmínit, že při bádání této práce jsem přišla na myšlenku vytvoření mobilní aplikace Digitální lomografie. Uživateli by nabízela vytvoření vlastní fotografickou sérii, nabízela by uživateli prostor k vytvoření svého vlastního akčního umění. Pravidla by byla stejná jako jsou uvedena u Digitální lomografie. (Omezený počet snímků, téma, místo, čas.) Také by aplikace byla doplněna filtry, které by fotkám dodávali pocit analogového filmu. Na podobné myšlenky je už vytvořeno nespočet aplikací a mohlo by se z nich vycházet (Hipstomatic Classic, Huji a další), však digitální lomografie by byla specifická tím, že uživateli dá pocit vytváření něčeho jedinečného jako je akční umění. Toto je pouze myšlenka, u které jsem nedošla k realizaci.

9. Obrazová příloha

Obrazová příloha č. 1

Úryvek novin Le Figaro, kde byl publikován Futuristický manifest 20. února 1909

LE FIGARO

LE FIGARO, 20. února 1909

Manifesto du Futurisme

1. Nous voulons chanter l'ampleur du danger, l'habileté de l'énergie et de la vitesse.

2. Les éléments essentiels de notre poésie seront le courage, l'audace et la vitesse.

3. La littérature ayant jusqu'ici magnifié l'immobilité passive, l'inaction et le sommeil, nous voulons exalter le mouvement agressif, l'homme agressif, le guerrier, le soldat, le pilote, le navigateur, le mécanicien, le pilote et le coup de poing.

4. Nous déclarons que la splendeur du monde s'est cachée d'une beauté nouvelle: la beauté de la vitesse. Une automobile qui passe avec son coffre ouvert de gros tuyaux, tels des serpents à l'adresse explosive, une automobile rugissante, qui se fait de course sur de la vitesse, est plus belle que la Vierge de San-Sébastien.

5. Nous voulons chanter l'homme qui lutte, le vaillant, dont la tête s'élève au-dessus de la foule, lance elle-même sur le chemin de son destin.

6. Il faut que le poète se dégage avec confiance, défilé et prodigieux, pour accompagner la jeunesse enthousiaste des chemins automobiles.

7. Il n'y a plus de beauté que dans la lutte. Plus de chef d'œuvre que dans le mouvement agressif. Le poète doit être un combattant victorieux des forces inertes, pour les vaincre par les sommets de son courage devant l'Éternel.

8. Nous sommes sur le point de commencer l'histoire des siècles. À quel lieu s'apprête-t-on de se rendre, de quel moment que l'homme est devenu homme, de quel moment que l'homme est devenu homme? C'est ce que nous allons chanter.

9. Nous sommes sur le point de commencer l'histoire des siècles. À quel lieu s'apprête-t-on de se rendre, de quel moment que l'homme est devenu homme, de quel moment que l'homme est devenu homme? C'est ce que nous allons chanter.

10. Nous sommes sur le point de commencer l'histoire des siècles. À quel lieu s'apprête-t-on de se rendre, de quel moment que l'homme est devenu homme, de quel moment que l'homme est devenu homme? C'est ce que nous allons chanter.

Obrazová příloha č. 2

Marinetti, 1919

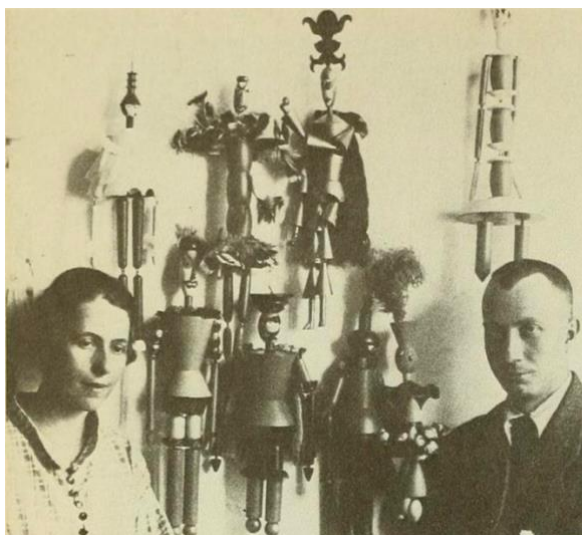
Obrazová příloha č. 3

Frank Wedekind, 1909

Obrazová příloha č. 4

Taeuber, Arp, Tzara a Richter, 1918

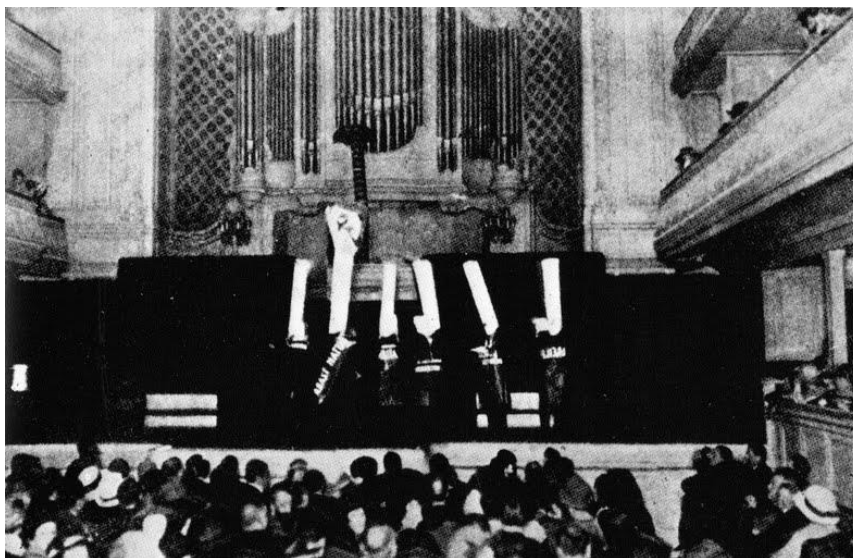
Obrazová příloha č. 5

Galerie Dada, 1917

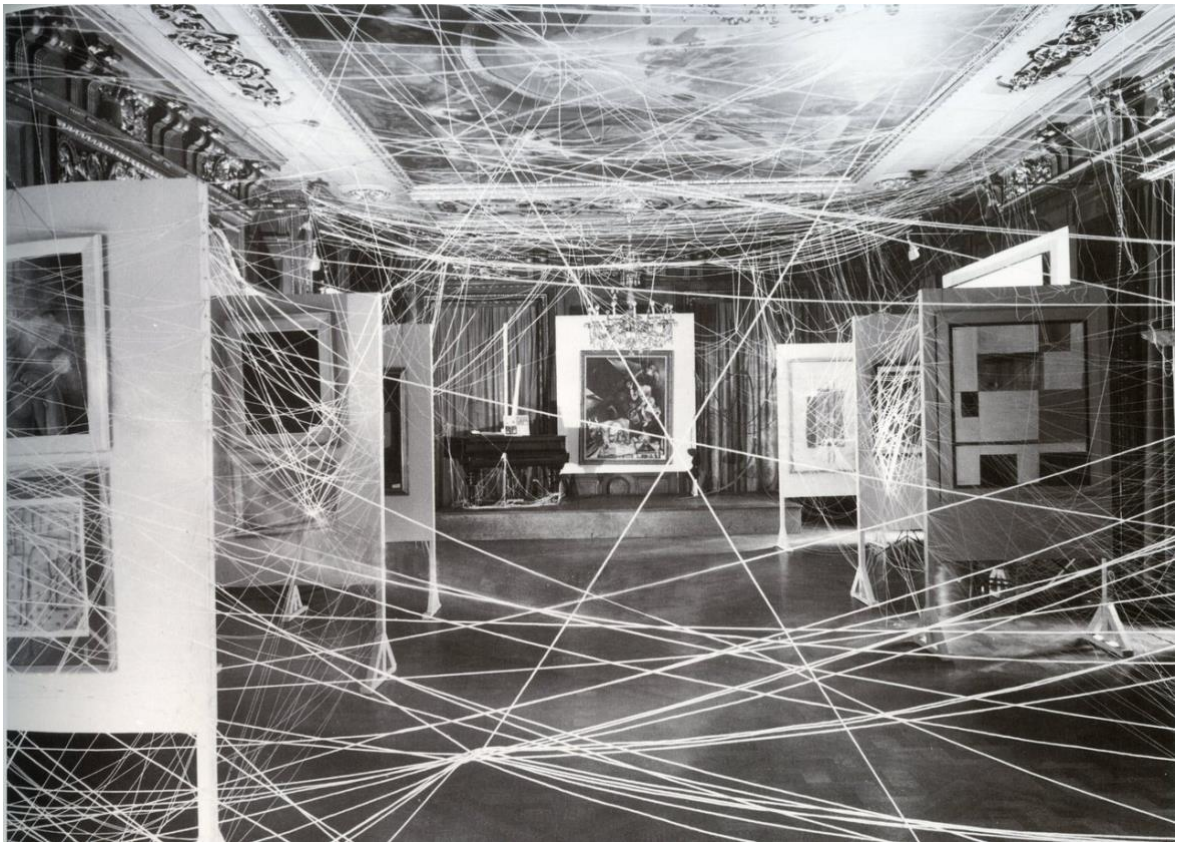
Obrazová příloha č. 6

Ukázky z Festivalu Dada, 1920

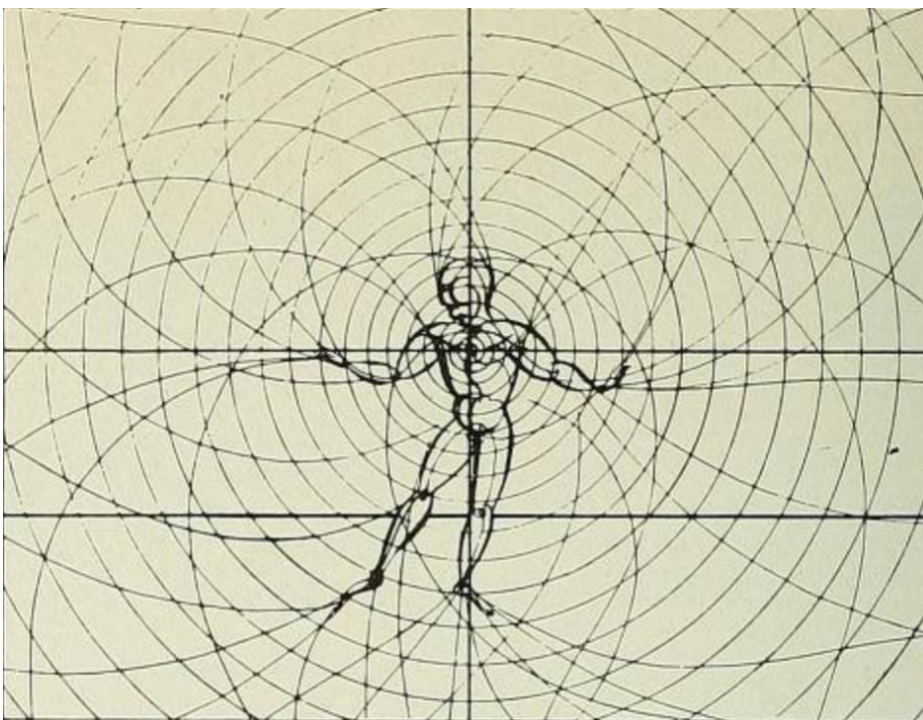
Obrazová příloha č. 7

Mezinárodní výstava v NY v roce 1942, Dílo Marcela Duchampa

Obrazová příloha č. 8

Ukázky Schlemmerovy studie na Bauhausu, 1925

Obrazová příloha č. 9

Studenti na Bauhaus slavnostech, 1921

Obrazová příloha č. 10

Jackson Pollock, 1945

Obrazová příloha č. 11

Georg Mathieu, Osaka, 1957

Obrazová příloha č. 12

John Cage, 1963

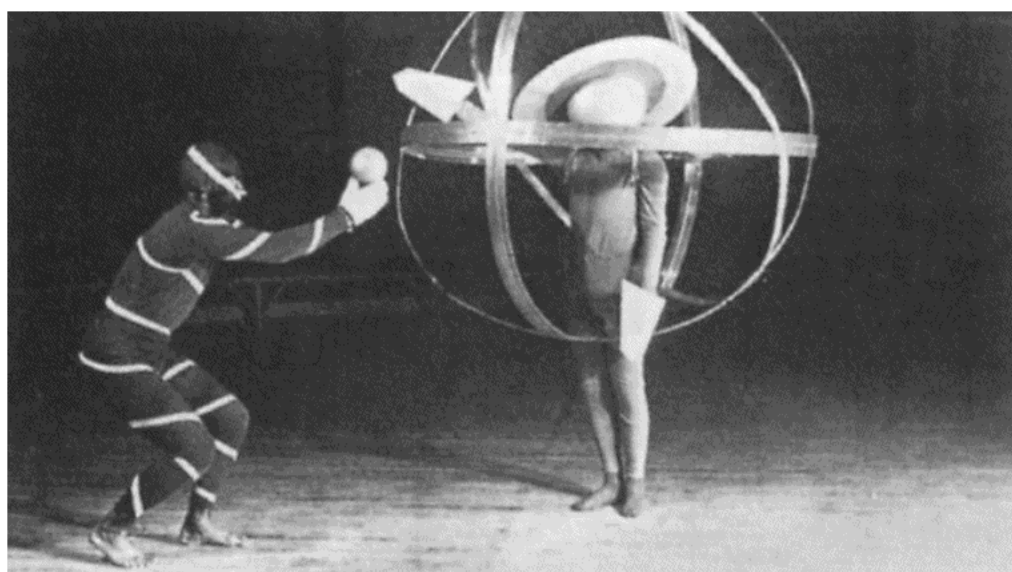
Obrazová příloha č. 13

Marc Cunnigham, 1951

Obrazová příloha č. 14

Untitled Event, Black Mountain College, 1952

Obrazová příloha č.15

Ukázka z výstavy Allana Kaprowa Po „18 Happenings in 6 parts“ ,1959

Obrazová příloha č. 16

Divadlo orgií a mystérií, Hermann Nitsch, 1957

Obrazová příloha č. 17

Yves Klein, Živé štětce, 1960

Obrazová příloha č. 18

Yves Klein, Skok do prázdna, 1960

Obrazová příloha č. 19

Ukázky tvorby Piera Manzoniho, 1960

Obrazová příloha č. 20

Joseph Beuys, 1965

Obrazová příloha č. 21

Ukázka tvorby skupiny Fluxus, 1963

Obrazová příloha č. 22

Tvorba Dennise Oppenheima, 1971

Dennis Oppenheim, *Two Stage Transfer Drawing*, 1971, performance with son Erik.

Obrazová příloha č. 23

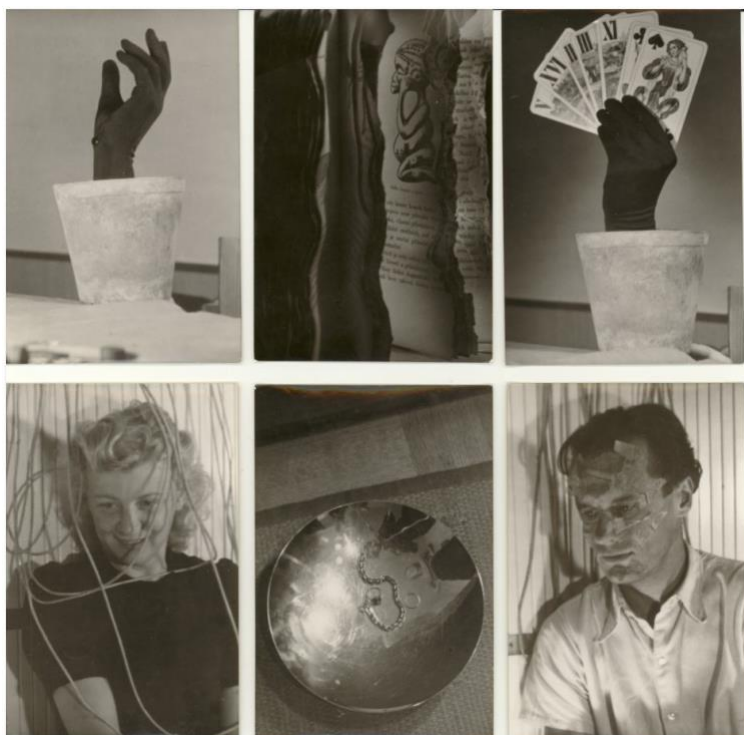
Ukázky land-artu

Walter De Maria, 1976

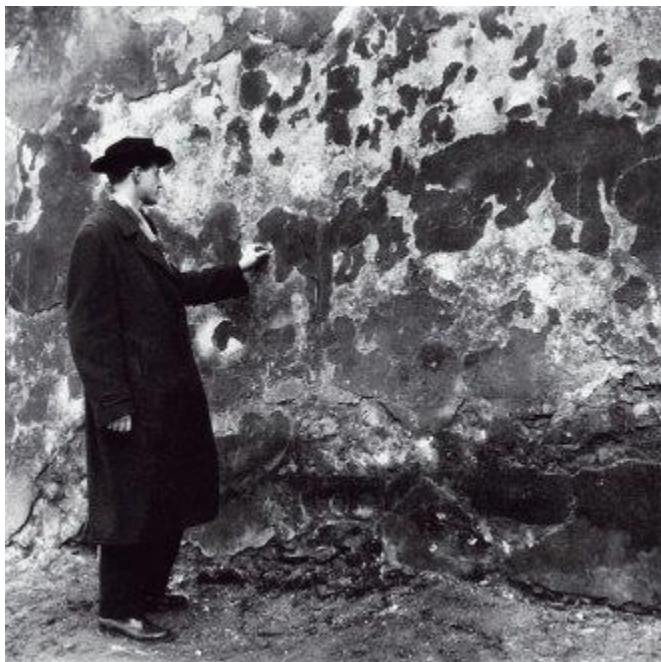
Obrazová příloha č. 24

Václav Zykmund, Miloš Koreček, „Řádění“, 1945

Obrazová příloha č. 25

Vladimír Boudník, 1945

Obrazová příloha č. 26

Tvorba Milana Knížáka, Aktuální procházka, 1964

10. Seznam použitých informačních zdrojů

Literární zdroje

Chalupecký J. *Umění dnes*. Nakladatelství československých výtvarných umění, 1996

MORGANOVÁ, Pavlína. *Akční umění*. Olomouc: Votobia, 1999. ISBN 80-7198-351-9.

Ambroz V., Ambrozová K., Buchler P., Palla M., Pospiszyl T., Štembera P.: *Akce*. Biggboss 2017 ISBN: 978-80-906817-0-5.

BLÁHA, Jaroslav a Jan SLAVÍK. *Průvodce výtvarným uměním: [kapitoly k učebnici dějepisu pro 9. r. ZŠ]*. Praha: Práce, 1997. Pomocné knihy pro učitele a žáky (Práce). ISBN 80-208-0432-3.

GOLDBERG, RoseLee. *Performance: live art, 1909 to the present*. 1979. New York: Harry N. Abrams, 1979. ISBN 0-8109-1456-5.

BRETON, André. *Manifesty surrealismu*. Přeložil Jiří PECHAR, přeložil Dagmar STEINOVÁ. Praha: Herrmann, 2005. ISBN 80-239-5789-9.

F. KUHNS, David. *German expressionist theatre: The actor and the stage* [online]. 1997. United Kingdom: The Press syndicate of university of Cambridge, 1997 [cit. 2020-12-01]. ISBN 0-521-58340-3. Dostupné z:

https://books.google.cz/books?id=0LRBL_kZuCcC&pg=PA251&lpg=PA251&dq=oskar+kokoschka+1912,+Der+Bettler&source=bl&ots=YQZYysJe-L&sig=ACfU3U24c1BqvvdACVVxu6JVxZeMF0EBZQ&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwiN-ZegqK7pAhWDjqQKHQv8BFkQ6AEwCnoECAkQAQ#v=onepage&q=oskar%20kokoschka%201912%2C%20Der%20Bettler&f=false

VÁVRA, Jiří. *Od impresionismu k postmoderně: dějiny vizuálního umění*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2001. ISBN 80-7182-120-9.

KAPROW, Allan. *Essays on the blurring of art and life* [online]. 1984. USA: University of California Press, 1993 [cit. 2021-1-25]. ISBN 0-520-07066-6. Dostupné z: https://monoskop.org/images/3/36/Kaprow_Allan_Essays_on_the_Blurring_of_Art_and_Life_with_Impurity_Experimental_Art_The_Meaning_of_Life_missing.pdf

Internetové zdroje

- *Digital Library, Faculty of Arts, MU* [online]. Copyright © [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/114667/Q_Theatologica_06-2003-1_14.pdf?sequence=1
- Lomografie nezná pravidla ani hranice a má šmrnc | Milujeme fotografii – vše o digitální fotografii. *Milujeme fotografii – vše o digitální fotografii* [online]. Dostupné z: <https://www.milujemefotografii.cz/lomografie-nezna-pravidla-ani-hranice-ma-smrnc>
- Analogové příběhy fotografie v digitálním věku: Fenomén lomografie, část I. - Polagraph.cz. *Polagraph.cz - svět polaroidů, instaxů a klasické fotografie* [online]. Copyright © 2016 [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: <https://www.polagraph.cz/blog/2019/01/22/fenomen-lomografie-cast-i/>
- Lawrence Weiner - Wikipedia. [online]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Lawrence_Weiner
- KRUTILEK, Ondřej. Čtvrt století Lomografie. Příběh podřadných sovětských foťáků, které dobyly svět, začal v Praze. *Lidovky* [online]. 2018, **2018**(2018), 1 [cit. 2021-01]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/kultura/ctvrtstoletí-lomografie-pribeh-extravagantnich-snimku-zacal-v-praze-a-dobyl-svet.A180801_150521_In_kultura_ele
- Konceptuální umění | ARTMUSEUM.CZ. *ARTMUSEUM.CZ* [online]. Copyright © 1999 [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/smerly_list.php?smer_id=75
- Henry Flynt – Wikipedie. [online]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Henry_Flynt
- Merce Cunningham – Wikipedie. [online]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Merce_Cunningham
- [online]. Dostupné z: <https://www.schawinsky.com/bio>
- *PERROTIN - art gallery* [online]. Dostupné z: https://www.perrotin.com/artists/Georges_Mathieu/792#images
- Jackson Pollock | ARTMUSEUM.CZ. *ARTMUSEUM.CZ* [online]. Copyright © 1999 [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=349
- [online]. Dostupné z: https://www.corner-college.com/udb/cproVozeFxParagraphs_on_Conceptual_Art_Sol_LeWitt.pdf

- Bauhaus (výtvarná škola) – Wikipedie. [online]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Bauhaus_\(výtvarná_škola\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Bauhaus_(výtvarná_škola))
- Hugo Ball Performances, Bio, Ideas | TheArtStory. *The Art Story: Visual Art Movements, Artists, Ideas and Topics* [online]. Copyright ©2021 The Art Story Foundation. All Rights Reserved [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: <https://www.theartstory.org/artist/ball-hugo/>
- Cabaret Voltaire: A night out at history's wildest nightclub - BBC Culture. *BBC - Homepage* [online]. Copyright © 2021 BBC. [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/culture/article/20160719-cabaret-voltaire-a-night-out-at-historys-wildest-nightclub>
- O-P-O - Opening Performance Orchestra [online]. Copyright © [cit. 22.04.2021]. Dostupné z: http://www.o-p-o.cz/links/Marinetti,Filippo_Thommaso_Futuristick%FD_manifest_CZ.pdf
- Frank Wedekind. *Spartacus Educational* [online]. Copyright © September 1997 [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: <https://spartacus-educational.com/GERwedekind.htm>
- Dadaismus | ARTMUSEUM.CZ. *ARTMUSEUM.CZ* [online]. Copyright © 1999 [cit. 22.04.2021]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/smery_list.php?smer_id=60
- [online]. Copyright ©w [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: http://web.mit.edu/jscheib/Public/performance-media/kaprow_assemblages.pdf
- Filippo Tommaso Marinetti – Wikipedie. [online]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Filippo_Tommaso_Marinetti
- Futurismus | ARTMUSEUM.CZ. *ARTMUSEUM.CZ* [online]. Copyright © 1999 [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/smery_list.php?smer_id=65
- Surrealismus | ARTMUSEUM.CZ. *ARTMUSEUM.CZ* [online]. Copyright © 1999 [cit. 22.04.2021]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/smery_list.php?smer_id=105
- Fluxus | ARTMUSEUM.CZ. *ARTMUSEUM.CZ* [online]. Copyright © 1999 [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/smery_list.php?smer_id=123
- O-P-O - Opening Performance Orchestra [online]. Copyright © [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: http://www.o-p-o.cz/links/Marinetti,Filippo_Thommaso_Futuristick%FD_manifest_CZ.pdf
- Land Art | ARTMUSEUM.CZ. *ARTMUSEUM.CZ* [online]. Copyright © 1999 [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/smery_list.php?smer_id=150
- Abstraktní expresionismus | ARTMUSEUM.CZ. *ARTMUSEUM.CZ* [online]. Copyright © 1999 [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/smery_list.php?smer_id=55
- Akční malba | ARTMUSEUM.CZ. *ARTMUSEUM.CZ* [online]. Copyright © 1999 [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/smery_list.php?smer_id=56
-

Zdroje obrazová příloha

- Obrazová příloha č. 1 - Franco 'Bifo' Berardi – Manifesto of Post-Futurism [Concept Store #2, 2009] | Tom Trevor. *Tom Trevor | Curator and Writer* [online]. Dostupné z: <https://tomtrevor.net/2016/02/12/franco-bifo-berardi-manifesto-of-post-futurism-concept-store-2-2009/>
- 99. RoseLee Goldberg, Performance Art: From Futurism to the Present – Reading and Walking. Reading and Walking [online]. Dostupné z: <https://readingandwalking.wpcomstaging.com/2019/09/18/99-roselee-goldberg-performance-art-from-futurism-to-the-present/>
- Obrazová příloha č. 2 - GOLDBERG, RoseLee. *Performance: live art, 1909 to the present*. 1979. New York: Harry N. Abrams, 1979. ISBN 0-8109-1456-5.
- Obrazová příloha č. 3 - GOLDBERG, RoseLee. *Performance: live art, 1909 to the present*. 1979. New York: Harry N. Abrams, 1979. ISBN 0-8109-1456-5.
- Obrazová příloha č. 4 - GOLDBERG, RoseLee. *Performance: live art, 1909 to the present*. 1979. New York: Harry N. Abrams, 1979. ISBN 0-8109-1456-5.
- Obrazová příloha č. 5 - Mais qu'est-ce que le cabaret Voltaire ? - Amelie, Maison d'art. [online]. Copyright © AMELIE 2015 . TOUS DROITS R [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: https://www.amelie-paris.com/fr/actualites/491_cabaret-voltaire.html
- Obrazová příloha č. 6 - Dada and dadaism : Paris. *Dada et dadaïsme : comprendre le mouvement Dada* [online]. Dostupné z: <https://www.dadart.com/dadaism/dada/024-dada-paris.html>
- Obrazová příloha č. 7 - Duchamp, Childhood, Work and Play: The Vernissage for First Papers of Surrealism, New York, 1942 – Tate Papers | Tate. *Tate*[online]. Copyright © [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: <https://www.tate.org.uk/research/publications/tate-papers/22/duchamp-childhood-work-and-play-the-vernissage-for-first-papers-of-surrealism-new-york-1942>
- Obrazová příloha č. 8 - GOLDBERG, RoseLee. *Performance: live art, 1909 to the present*. 1979. New York: Harry N. Abrams, 1979. ISBN 0-8109-1456-5.
- Obrazová příloha č. 9 - Weimar Photos - Gunta Stölzl | Kite, Artist, Artist paint. *Pinterest - Česká republika* [online]. Copyright © reserved [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: <https://cz.pinterest.com/pin/495396027744772513/>
- Obrazová příloha č.10 - 403 Forbidden. *403 Forbidden* [online]. Dostupné z: <https://www.artistrunwebsite.com/inspiration/1475/Studio+Sunday%3A+Jackson+Pollock>
- Obrazová příloha č. 11 - Georges Mathieu painting on the roof of Daimaru in Osaka, Japan, September 1957 #GeorgesMathieu #Pioneer #... | Lyrical abstraction, Action painting, Performance art. *Pinterest - France* [online]. Dostupné z: <https://www.pinterest.fr/pin/804948133368880779/>
- Obrazová příloha č. 12 - Include Me Out. *Include Me Out* [online]. Dostupné z: <http://includemeout2.blogspot.com/2015/04/band-bangs-things-to-make-music-joh>

- Obrazová příloha č. 13 - Merce Cunningham Trust Announces Fall Programming for Global Centennial Celebration | The Dance Enthusiast. *Home | The Dance Enthusiast* [online]. Copyright © 2021 The Dance Enthusiast [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: https://www.dance-enthusiast.com/dance-listings/events/view/Merce-Cunningham-Trust-Announces-Fall-Programming-for-Global-Centennial-Celebration-2018-09-20_12-01/
- Obrazová příloha č. 14 - KRAB-FM, Seattle - 1962 to 1984 - An online archive of listener-supported radio - 1962 to 1984 [online]. Dostupné z: <http://www.krabarchive.com/ralphmag/ED/be-in.html>
- Obrazová příloha č.15 - Allan Kaprow's 18 Happenings in 6 Parts, Reuben Gallery, New York, October 1959 | MoMA . *MoMA* [online]. Copyright © 2021 The Museum of Modern Art [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: <https://www.moma.org/collection/works/associatedworks/173008?locale=de>
- Obrazová příloha č. 16 - 100. Aktion « nitsch.org. *nitsch.org* [online]. Dostupné z: <https://www.nitsch.org/en/actions/100/>
- Obrazová příloha č. 17 - Anthropometry of the Blue period – Yves Klein – 1960 – Snippet of History. *Snippet of History – Walking through History. Beautiful pictures at a time* [online]. Dostupné z: <https://snippetofhistory.wordpress.com/portfolio/anthropometry-of-the-blue-period-yves-klein-1960/>
- Obrazová příloha č. 18 - Yves Klein – Leap into the Void | Nolden/H Fine Art. *Your Artshop Nolden/H, Fine Art, Modern Art, Kunst* [online]. Copyright © Adagp, Paris 2007. Yves Klein, Leap into the Void [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: <https://yourartshop-noldenh.com/yves-klein-leap-into-the-void/>
- Obrazová příloha č. 19 - Incontro ravvicinato con Piero Manzoni. [online]. Dostupné z: <http://www.didatticarte.it/Blog/?p=7161>
- Obrazová příloha č. 20 - What Is Fluxus? - Artsy. *Artsy - Discover & Buy Art* [online]. Copyright © 2017 Philip Corner. Images courtesy of the Museum of Modern Art.Unlinked images via Wikimedia Commons. [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-fluxus-movement-art-museums-galleries>
- Obrazová příloha č. 21 - What Is Fluxus? - Artsy. *Artsy - Discover & Buy Art* [online]. Copyright © 2017 Philip Corner. Images courtesy of the Museum of Modern Art.Unlinked images via Wikimedia Commons. [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-fluxus-movement-art-museums-galleries>
- Obrazová příloha č. 22 - Dennis Oppenheim, 1938-2011: The Man Who Made The World Nervous | HuffPost. *HuffPost - Breaking News, U.S. and World News | HuffPost* [online]. Copyright ©2021 BuzzFeed, Inc. All rights reserved. [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: https://www.huffpost.com/entry/dennis-oppenheim-neurolog_b_812685
- Obrazová příloha č. 23 - Take a Land Art Road Trip, Part 4: The Numinous Masterpieces of New Mexico | Art for Sale | Artspace. [online]. Copyright © 2021 Artspace LLC [cit. 20.04.2021].

Dostupné z: https://www.artspace.com/magazine/art_101/book_report/land-art-road-trip-part-4-53950

- Obrazová příloha č. 24 - Art in Box » Václav Zykmond. *Art in Box* [online]. Copyright © 2016 Art in Box. Všechna práva vyhrazena. [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: <https://www.artinbox.cz/?p=3625>
- Obrazová příloha č. 25 - Boudník Vladimír | Knihkupectví a umělecká galerie KAVKA. *knihy, výtvarná díla, výtvarná kultura, specializované knihkupectví, prodej knih | Knihkupectví a umělecká galerie KAVKA* [online]. Copyright © 2019 [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: <https://www.kavkabook.cz/boudnik-vladimir>
- Obrazová příloha č. 26 - Procházka po Novém Světě 1964 - Demontrace - Akce - Milan Knížák.cz. *Milan Knížák.cz* [online]. Copyright © 2009 [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: <http://www.milanknizak.com/192-akce/219-demontrace/235-prochazka-po-novem-svete-1964/>